

« zurück blättern vor »

STRYCHOWAĆ v. imp., ab 1455; auch *strychnąć*, *szychować*. **1)** ‘die Oberfläche in einem Hohlmaß glätten; auch übertr.’ – ‘równać, wygładzać strychulcem; też przen.’: (1487) 1554 WilkPozn II 13, STP *A quolibet braseo, 16 mensuras in se continente, ipse nobilis Thomas mensuram..., sed simpliciter plenam et ligno... ex omnibus partibus rotundo vlg. strycholcem okrągłym per limites eiusdem mensurae limitatem, vlg. strychowaną, tollere et recipere debet*. o 1564 BielKron 331, SPXVI *Vfuto też było ná rynku wielką kupę owśá [...] / którą kupę Książę Sáfkie mácą srebrną strychniąc strychem srebrnym ludziom rozmierzał*. o 1564 Mącz 159b, SPXVI *Historium, Strychulec którym strichuią zboże*. o 1588 Calep 289b, SPXVI *Decapulo – Otrząsam [lege: otrząsam], strichuię*. o 1622 Gostk.Gór. 77, L *Ten co przedaie, sam mierzyć i strychować ma*. o [LBel.] †1826 Stasz., SW *Na wszystkichi natury strychuie to prawo*. – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR (daw.). **2)** ‘übertreffen’ – ‘przewyższyć’: [hapax] 1566 GórnDworz Ii8, SPXVI *iz z dzifiejfzych dobrych ludow / stáną sie iefzcze lepszy / á ten moy wizerunk [dobrego króla] dáleko fztrychuią*. – nur SPXVI. **3)** ‘Zweige stutzen’ – ‘obcinać gałęzie’: [hapax] 1588 Calep 436b, SPXVI *Fron dator – Ten ktori oktrzeszuie [lege: okrzესuje] gáłęzy, albo liscię strichuie*. – nur SPXVI. **4)** ‘den Preis schätzen’ – ‘taksować’: [hapax] (1588–1609) 1733 Vol.Leg.2 1242 Zyg.III, L *Strychowanie sukien cudzoziemfkich na iarmarkach głównych przez woiewodzy urząd nie ma bywać; bo to się tylko do ziemfkich sukien referuie; a strychowanie ziemfkich sukien, także szacunek inszych rzeczy przez urząd, pierwszego dnia iarmarkowego sprawion być ma, tak żeby drugiego wolno kupcom przedawać*. – L, SWIL (praw. prze.), SW (m.u.). **5)** ‘befeuchten, einschmieren, bestreichen, anmalen’ – ‘zwilżać, nawilżać, smarować, malować’: (†1611) 1613 SyrZiel 1114, SP17 *opalonym [...] popioł z biálkami od iáiec zaczyiony, tym fztrychuiąc y pomázuiąc, bywa rátkiem wielkim*. – nur Sw (piek. piern.). **6)** ‘von einem Jagdhund: über das Feld laufen und dabei nach Fährten von Wild suchen; Fährte aufnehmen, aufspüren; mit dem Schwanz wedeln als Ausdruck des Jagdfiebers’ – ‘o psie myśliwskim: przebiegać pole, szukając tropu zwierzyny; węszyć, tropić; ruszać ogonem, okazując chęć do polowania’: 1618 Ostror.Myśl. 30, L *Dobry popądzca, strychuie wszystkie mieysca, żadnego krza nie miiaiąc*. o 1842 Wójc.Zar.IV 95, DOR *Wyżel strychował po ściernisku i zaroślach*. o 1869–1870 Pol Obrazy I 268, DOR *Czujnie strychuje wyżel i chwytá wiatr z wysoka*. – TR, L, SWIL (myś.), SW (myśl.), DOR (łow.). **7)** ‘beschießen’ – ‘ostrzeliwać’: 1628 Listy 276 *Za czym gdy okręty odeszły, tym lepiej począłem ich z działek strychować i z muszkietów i bliżej się pod nie szącować*. o 1781

Nar.Chod. 2 411, L *Nasi czaili się w dolach z rusznicami, z kąd z boków przebiegające Turki strychowali.* o [LBel.] (†1812) 1862 Koł.Pam.Zającz. 52, DOR *Jedna tylko do przejścia pozostawała grobla, którą nieprzyjaciel z usypanych na drugim brzegu rzeki baterji mógł strychować.* o [arch.] (1912) 1923 Korzon Woj. II 381, DOR *Nie kusił się [Lubormirski] o zamek, otoczony bagnami, przez które prowadziła jedyna grobla z długimi mostami, łatwa do strychowania ogniem działowym.* – TR, L, SWIL (art. fort.), SW, DOR (daw.). **8)** ‘(Segel) einziehen’ – ‘spuszczać (żagle)’: (1675) 1679 Haur Ek. 174, L *Gdy wichler abo szarga, strychować potrzeba, t.i. żagiel spuścić.* o [LBel.] vor 1812 Mag.Mskr., L – TR, L, SWIL (mor.), SW. **9)** ‘streifen, durchstreifen; durchlaufen, durchwandern, sich an etw. entlangbewegen, im Vorbeilauf, Vorbeiflug berühren’ – ‘muskać, dotykać w przelocie; przebiegać, przesuwając się’: 1691 Bardz.Luk. 92, L *Okiem ziemię strychuie.* o 1696 Bardz.Tr. 9, L *Rybak po wodzie wędą strychuie, rychło co poima.* o 1793 Perz.cyr. 2 14, L *Kula, chociażby tylko strychnęła po głowie, może być wielkiego niebezpieczeństwa przyczyną.* o †1872 Pol., SW *Północnym rąbkiem łądów Europa strychuje krainę bieguną.* o 1949 Romer Klimat. 18, DOR *Prądy oceaniczne, przepływające przez łąd (...) nie biją w brzeg Sudetów ani wprost prostopadle, ani pod wielkim w ogóle kątem, tylko strychują wzdłuż Sudetów, przepływając do nich równoległe.* – TR, L, SWIL, SW, DOR. **10)** ‘Striche, Linien ziehen’ – ‘malować linie, kreski’: [hapax] 1790 Łęsk. 53, L *Rysując rów ieśli wodą iest napetniony, strychuie się, ieśli zaś suchy, to punktuie się.* – L, SWIL, SW, DOR (daw.). **11)** ‘von einem Pferd: sich die Fesseln verletzen, indem ein Bein am anderen reibt’ – ‘o koniu: kaleczyć pęciny zaczepiając nogą o nogę’: [hapax] (1956) 1957 Kossak.Z.Dziedz. w: Kier 15, DOR *Prawy strychuje na lewą zadnią.* – SWIL, SW, DOR. ◇ **Var:** *strychnąć* v. pf., [hapax] 1792–1793 Perz.Cyr. 2 14, L – L, SWIL, SW; *strychować* v. imp., (1487) 1554 WilkPozn II 13, STP – STP, SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR; *sztrychować* v. imp., 1566 GórnDworz I i8, SPXVI o [LBel.] (†1611) 1613 SyrZiel 1114, SP17 – SPXVI, L, SWIL, SW. ◇ **Etym:** **1)** mhd. *strichen* v., ‘glätten; herumstreifen, ziehen, eilen, fliegen; Linien ziehen’, LEX, nur für Inh. 1, 9, 10. **2)** nhd. *streichen* v., ‘die angehäuften überschüssigen Menge vom Hohlmaß abstreichen; Flüssigkeit oder Farbe auf der Oberfläche verteilen; eilen, fliegen, umherziehen; über etw. hinfahren, streifend berühren; von der Flanke die gesamte Frontlinie des Gegners beherrschen, einen Geländeabschnitt unter Feuer halten; (Tuch) messen; einen Strich ziehen; (Segel) einziehen; von Pferden: die Hufe gegeneinander schlagen’, GRI, nur für Inh. 1, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11. ◇ **Der:** *strycharz* subst. m., ‘ein Hohlmaß, wohl der vierte Teil eines Scheffels’, [hapax] 1455 JA XVI 495, STP *Quartae strzycharsz, czweyertnya.* o *wystrychnąć* v. pf., nach 1531 Schad, PUZ, zuerst geb. MAĆZ, nur für Inh.

1, 9, 10; *nastrychować* v. imp., ‘anstreichen, anmalen’, (1548) 1913 Wawel 395, SPXVI *dati et soluti sunt pictori a nastrichowanie 18 fornacum in stubis Regiae et Reginalis Maiestatum mrc. 3/13/*. Nur für Inh. 5; *postrychnąć* v. pf., 1561 Radz.Sap. 13 14, L *Pofstrychnąwszy pień minią i farbą, uczynił barwę iego czerwona*. Zuerst geb. L, nur für Inh. 5; *przystrychnąć* v. pf., ‘anmalen; zurechtmachen, zurichten’, 1564 Mącz 300b, SPXVI *Appingo, Przymalować / przystrychnąć*. Zuerst geb. MĄCZ, nur für Inh. 1, 5; *odstrychnąć* v. pf., 1566 GórnDworz DD, SPXVI, zuerst geb. TR, nur für Inh. 1; *obstrychować* v. pf., [hapax] 1574 WilkPozn II nr 91, SPXVI *tedy ma ten brat dopuścić szukać na zole, kiedy zołę skrobiją, albo herują, albo obstrychują, ma tedy każdy brat bez wszelakiej wymówki, kiedy do niego przyjdą a trafią, zbite skóry za się wepchnąć, kiedy herują przyrzucić, kiedy skrobie także, kiedy obstrychuje także*. Nur für Inh. 1; *przestrychować* v. pf., [hapax] 1588 Calep 606a, SPXVI *Litura – Przestrychowanie*. Zuerst geb. TR, nur für Inh. 10; *postrychować* v. pf., (1689) 1693 Haur Sk. 372, L *Gdy się tą mieszaniną iakie malowania postrychuią, będą glancowne*. Zuerst geb. L, nur für Inh. 5; *strycharz* subst. m., ‘jmd., der mit dem Strichholz die Kornscheffel glattstreicht’, zuerst geb. TR; *podstrychnąć* v. pf., ‘nach oben drehen’, [hapax] 1775 Zab. 12/2, DOR, zuerst geb. L; *rozstrychnąć* v. pf., ‘zerstreuen; abgrenzen’, (1778) 1780 Kpcz.Gr. 1 p.60, L, zuerst geb. L; *zstrychować* v. pf., 1775–1806 Teat.16b 50, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *zastrychować* v. pf., zuerst geb. L, nur für Inh. 1, 8; *strychowyny* adj., †1819 Przyb., SW, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1, 9, 10; *odstrychować* v., zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1; *wystrychować* v., zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1, 5; *zestrychować* v. pf., [hapax] (1921) 1928 Bogusz.Patrz. I 17, DOR, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1. ❖ Die Derivate *strycharz* 1 (belegt seit 1455) und *strycharz* 2 (gebucht seit TROTZ) können eventuell Entlehnungen sein (mit phonologischer Anlehnung an *strychować*), vgl. mhd. *stricker* ‘der mit der Überwachung der korrekten Messung des Kornes beauftragt ist’ (LEXER), nhd. *Streicher* ‘der Getreide o.ä. mißt’ (GRIMM). *Strycharz* 1 ist in jedem Fall eine übertragene Bedeutung: ‘Agens’ → ‘Instrument’. Vgl. † *strycharz*.

« zurück blättern vor »